

EVRENSEL AHLAKİ DEĞERLER İLE ULUSAL ÇIKARLAR ARASINDA AB'NİN GÖÇ POLİTİKALARI ÇIKMAZI

Arş. Gör. Dr. Eren Alper YILMAZ¹

ÖZET

İnsan hakları, demokrasi, özgürlük gibi kavramların beşiği olarak görülen, ahlaki değerleri ön planda tutan ve her fırsatta bu değerleri dile getiren Avrupa, son yıllarda söz konusu göç ve sığınmacılar olunca söylemleriyle çelişkili bir tutum izlemektedir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra evrensel hukukun uygulayıcısı olarak görülen Avrupa, insan haklarına saygıyı temel alarak ayrımcılık yaşadığını da yasal düzleme oturtmuş, sığınmacıların ve mültecilerin haklarını koruma ve statülerini tanıma yoluna gitmiştir. 2000'li yılların başından itibaren Avrupa'ya doğru kayan göç dalgası, artan terör olayları ve özellikle Arap Baharı sonrası yaşanan sığınmacı krizi Avrupa Birliği'nin göçe karşı daha temkinli, kendi içinde bireysel ve güvenlik odaklı bir yaklaşım göstermesine sebep olmuştur. Bu yaklaşım, AB'nin bireye attığı önemin yeniden sorgulanmasına yol açmış, evrensel ahlaki normları bir kenara bırakıp kendi ulusal çıkarlarına odaklanan bir AB görüntüsü oluşturmuştur. Son zamanlarda Suriyeli sığınmacıların kendi sınırları dışında tutulması adına Türkiye'ye sağlanan fonlar da çıkar odaklı politikaları destekler niteliktedir. Bu çalışmada, AB'nin göç konusunda göçmenlere karşı nasıl kapalı bir politika izlediğine dikkat çekerek, AB'nin kuruluş felsefesi ile çelişkili bir şekilde evrensel ahlaki değerleri ikinci plana atıp, kendi çıkarlarını nasıl üstün tuttuğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Ulusal Çıkar, Göç, Ahlaki Değer, Güvenlik.

DILEMMA OF THE IMMIGRATION POLICIES OF THE EU BETWEEN UNIVERSAL MORAL VALUES AND NATIONAL INTERESTS

ABSTRACT

Europe, which is regarded as the origin of concepts such as human rights, democracy and freedom, prioritizing moral values and voicing these values on all occasions, has been in contradiction with its discourse about migration and asylum seekers for a few years. After World War II, Europe, which was seen as a practitioner of universal law, has put the prohibition of discrimination on the legal ground and has aimed to protect the rights of asylum seekers and refugees and to recognize their status by basing respect for human rights. Since the 2000s, the wave of immigration moving into Europe, increasing terror and the asylum crisis in the aftermath of the Arab Spring have led the European Union to follow a more cautious, individual and security-oriented approach to migration. This approach has led to re-questioning of the importance that the EU attributes to the individual and has created an image of the EU leaving aside universal moral norms and focusing on its national interests. Also the fund, which is provided to Turkey recently in order to keep Syrian refugees outside its borders, supports the interest-oriented policies of the EU. The aim of this study is to emphasize how the EU follows a rigid policy against immigrants in terms of immigration as well as to point out how the EU ignores universal moral values contrastingly with its founding philosophy and prioritizes its own interests.

Keywords: The European Union, National Interest, Migration, Moral Value, Security.

¹ Adnan Menderes Üniversitesi Söke İşletme Fakültesi, alper@adu.edu.tr

GİRİŞ

Alman felsefesinin en önemli isimlerinden ve Avrupa felsefi anlayışına da yön vermiş olan Immanuel Kant'a göre evrensel misafirlik kavramı, insan severlikle ilgili değil, kazanılmış bir hakla ilgilidir. Yani konukluk (wirtbarkeit), bir yabancıнын bir başkasının topraklarına vardığı sırada, ondan düşman muamelesi görmeme hakkıdır. Hedef ülke, yabancıyı sınırlarından dışarı geldiği yere geri gönderebilir fakat yabancı barışçıl olarak durduğu sürece ona karşı düşmanca bir tutum göstermemelidir. Zaten yabancıнын isteyebileceği hak, o ülkede sürekli olarak kalma hakkı (Gastrecht) değil, yalnızca bir ziyaret hakkıdır (Derrida, 2012: 11).

Kant geçici ikamet hakkı konusunda “dünya yüzeyinin ortak mülkiyeti” kavramı üzerinde durmuştur. Dünya yüzeyinin ortak mülkiyeti ilkesinden yola çıkan Kant, yabancıların belli bir ülkenin kaynaklarından yararlanma isteğinin barışçıl olduğu ve yerli halkın yaşamları için tehlike arz etmedikleri sürece bu isteğin geri çevrilmesinin adil olmadığını öne sürmüştür (Benhabib, 2014: 40).

İnsan hakları, barış ve demokrasi gibi kavramların beşiği olarak görülen Avrupa, 20. yy'ın ikinci yarısından itibaren bu değerleri hukuksal çerçeveye oturtarak evrensel düzlemde dile getirmiş, sığınmacılar ve mülteciler özelinde insani ve vicdani değerleri ön planda tutma ve ayrımcılık yapmaksızın bu öğeleri her birey için uygulamaya koyma taahhüdü vermiştir. Fakat 2000'li yıllardan sonra Avrupa'da artan kitlesel göç dalgası ve terör saldırıları, Avrupa'nın göçmen karşıtı ve sınır güvenliğinin ön planda tutulduğu bir politika izlemesine sebep olmuş, fakat kendi güvenliğini düşünürken sığınmacıların güvenliğini ikinci plana atan ve insan haklarıyla bağdaşmayan bir imaj çizmiştir. Bu çalışmada 2000'li yılların başından itibaren AB'nin bizzat sınırlarını etkileyen dış göçü nasıl bir tehdit olarak görmeye başladığı ve Arap Baharı sonrasında AB'nin kendi içinde uzlaşma kültüründen uzaklaşarak sığınmacı ve mültecilere karşı nasıl sert politikalar izlediği üzerinde durulacak, böylelikle AB'nin kuruluş felsefesindeki söylemleri ile örtüşmeyen eylemlerine vurgu yapılacaktır.

1. EVRENSEL HUKUK DÜZENLEMELERİ ÇERÇEVESİNDE AVRUPA'NIN GÖÇE BAKIŞI

Göçmenlerle ilgili hukuki düzenlemeler kapsamında ise İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. maddesinde şu ifadeye yer verilmiştir: “Herkes zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir”. Bu madde de bahsedilen “talep etme ve yararlanma hakkı”dır. (Lortoğlu, 2017: 66). Dolayısıyla ülkesindeki savaş sebebiyle zor durumda kalan ve mecbur oldukları için başka bir ülkeye sığınma hakkı talep eden kişilere karşı dışlayıcı bir göç politikası yürütmek, insan haklarına aykırıdır.

4 Kasım 1950 tarihinde kabul edilen ve 1953 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa'nın ilan ettiği hakların evrensel düzlemde ve etkin biçimde

tanınmasını ve bunlara uyulmasını temin etmeyi amaçlamakta, demokrasiye ve özgürlüklere saygılı bir Avrupa yaratılması amacı gütmektedir.

Sözleşmenin 1. Maddesinde insan haklarına saygı yükümlülüğü ele alınmış, 5. Madde’de ise herkesin kişi özgürlüğü ve güvenliği olduğu vurgulanmıştır. Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, bir kimsenin hukuka aykırı olarak gözaltına alınmasını ve tutuklanmasını engellemek için mevcuttur. Bu hakların ırk, cinsiyet, dil, din ayrımı yapmaksızın güvence altına alınacağı madde 14 çerçevesinde “*ayrımcılık yasağı*” başlığı altında ele alınmıştır. Dolayısıyla insan haklarına saygı, kişi hak ve özgürlüklerinin korunması ve ayrımcılık yapılmaması gibi ilkeler mülteciler ve sığınmacıları da kapsamaktadır. Demokrasinin beşiği olarak görülen Avrupa, yürürlüğe soktuğu bildirgelerle insan ayrımı yapmaksızın “insan onuruna saygı” olgusunu ve hümanistik bakış açısını her şeyden üstün tutmuştur.

1951 Cenevre Sözleşmesi’nin getirdiği en önemli ilkelerden birisi, “*geri göndermeme (non-refoulement)*” ilkesidir. Yalnız mültecilerin hukuki statüsünün değil korunma ve sığınma ihtiyacı olan ve bu statüyü elde edememiş bütün göçe zorlananların da temel haklarını korumak amacıyla ortaya çıkarılan bu ilke; işkence, baskı ve küçük düşürücü muameleye maruz kalan bireyler için de geniş bir koruma kalkanı oluşturmaktadır.

Yakın zamana geldiğimizde, 7 Aralık 2000 tarihinde Fransa’da imzalanarak kabul edilen “AB Temel Hakları Bildirgesi” de insan hakları ve özgürlükler konusunda bir nevi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile bağdaşan bir içerik oluşturmaktadır. Örneğin Bildirge’nin 1. maddesine göre, insanlık onurunun ihlal edilemeyeceği, insan onuruna saygı gösterileceği ve korunacağına vurgu yapılmıştır. Yine 6. maddeye göre insanın özgürlüklerinin korunması ve güvenliklerinin sağlanması gerektiğine değinilmiştir. Bu iki madde herhangi bir etnik köken, cinsiyet veya ırk ayrımı yapmaksızın her birey için geçerli kılınmıştır. Direkt olarak sığınmacıları ilgilendiren 18. ve 19. maddelerde ise sığınma hakkının 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ne göre güvence altına alınması gerektiği ve toplu sınır dışı etmelerin yasaklanarak sığınmacının tehlike altında bulunan bir devlete zorla geri gönderilemeyeceği ifade edilmiştir. Bu bağlamda AB’nin, mültecileri ve sığınmacıları sınır dışı etmeyerek kabul etmesi ve onları mağdur etmemesi gerekmektedir.

2. 2000’LERİN BAŞINDAN İTİBAREN AB’NİN GÖÇ YAKLAŞIMINDA YAŞANAN DEĞİŞİMLER

2000’li yılların başlarından itibaren AB, göç konusunda ihtiyatlı bir yaklaşım izlemiş, göçü bir güvenlik zafiyeti olarak görmüş ve sınırlarını korumak adına bazı adımlar atmıştır. 1998 yılında Avusturya’nın dönem başkanlığı tarafından ilk olarak önerilen ve AB’nin önde gelen göç ve sığınma politikalarının başarısızlığını ele alan Strateji Belgesi, Avrupa’ya yönelik göç baskısını ve bütün göç trendlerini ‘*yasadışı göç*’ kavramı altında değerlendirmiş, göçmenlerin geldikleri ülkelerdeki fiziksel koşullarını göz ardı ederek kontrol ve güvenlik odaklı bir bakış açısı sergilemiştir. Bu belgeye göre; Üçüncü dünya ülkelerinden her yıl 80 milyonu çalışma

çağında olmak üzere 100 milyon insan metropolitan merkezlere, güvenli bir geçim kaynağı vaat eden herhangi bir iş olanağı olmamasına rağmen iş bulma ümidiyle göç etmektedir.

Özellikle zengin ülkelere ve Batı Avrupa'ya yönelik toplam göçün yıllık 1,5 milyon göçmeni aşması, yasadışı göçmen oranının her geçen gün artması anlamına gelmektedir. Artık birinci dünya ülkelerindeki her bir göçmenin yasadışı olduğu varsayılmalıdır” (European Union The Council, 1998). Bu hâliyle Strateji Belgesi her gelen göçmeni yasadışı olarak saydığı için, bu belgenin insani ve adil bir biçimde hazırlandığını iddia etmek doğru olmayacaktır. Strateji Belgesi, demokrasiden, hak ve özgürlüklere saygıdan ve insani yaklaşımdan uzak olması sebebiyle diğer AB hükümetleri tarafından reddedilmiş; insan hakları, mülteci ve göçmen hakları savunucusu STK'lardan sol partilere, Uluslararası Af Örgütü'nden BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (UNHCR) kadar geniş bir çerçevede kınanmıştır(Elmas, 2016: 119).

Özellikle üçüncü dünya ülkelerinde yaşanan çatışma ve istikrarsızlıkların yanı sıra bu ülkeler içerisinde görülen ekonomik kaygılar, AB'yi düzensiz göçmenler için hedef konumuna getirmiştir. 2000'li yıllarda AB'ye yönelik artan düzensiz göç hareketleri sonucunda AB kendi sınır güvenliğini korumak ve toplumsal huzuru sağlamak için “Kale Avrupası” (Fortress Europe) düşüncesini ortaya atmış ve bu fikir pek çok üye devlet nezdinde uygulamaya konulmuştur (Sever ve Sever, 2013:94). Strateji Belgesi kapsamında da “Kale Avrupası” fikrinin daha fazla genişletilmesi, göçü durdurmanın ötesinde, Batı Avrupa toplumlarının da kendi içerisinde güvenlik, istikrar ve barışa karşı ciddi bir tehdit oluşturacağı eleştirilerini beraberinde gelmiştir. Dolayısıyla göçe yönelik söz konusu, “sıfır tolerans politikası”nın bizzat kendisinin aslında bir güvenlik tehdidi yaratabileceği ifade edilmiştir (Elmas, 2016: 119).

2004 Madrid ve 2005 Londra terör saldırılarından sonra ise Kale Avrupası fikri, AB için sadece sosyoekonomik bir tedbir değil, aynı zamanda bir güvenlik politikası biçiminde şekillenmeye başlamıştır. Bu bağlamda; düzensiz göçün önüne geçilebilmesi için ortak vize politikası geliştirilmesi, kolluk kuvvetleri devreye sokularak dış sınırların güvenliğinin sağlanması, kaynak ülkelerle işbirliğinin artırılması ve geri kabul anlaşmalarının imzalanması gibi hususlarda politikalar oluşturulmuştur (Şen ve Özkorul, 2016: 100).

2009 yılında yürürlüğe giren Stockholm Programı da AB'nin göç ile mücadele konusunda atmış olduğu adımlardan birisidir. Bu bağlamda AB, “*Vatandaşlarına Hizmet Eden ve Koruyan Daha Açık Güvenli Avrupa*” ilkesiyle üye ülkelerin diğer ülkelerle iş birliği içinde hareket ederek evrensel göç yaklaşımını geliştirmesi, Avrupa'daki iş gücü ihtiyacının karşılanması, entegrasyon sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütebilmesi, düzensiz göçle mücadelede daha etkin olunması ve kimsesiz çocuklara yönelik koruyucu önlemler alınması amaçlanmıştır (Malkara, 2017: 87).

Nitekim zaman içerisinde şiddetini artıran Arap Baharı ve bunun sonucunda oluşan yeni göç eğilimlerine cevap verme noktasında AB, politikalarını tekrardan gözden geçirme kararı almıştır. Bu kapsamda oluşturulan “*Göçe Küresel Yaklaşım*” ilkesiyle hedeflenen, tüm aktörlerin rol aldığı daha sağlıklı göç akışının yönetimi, kaynak ülke ve transit ülkeler ile AB'nin sürekli işbirliği içinde olması, ayrıca AB'nin geliştirilmiş işbirliği politikalarına üçüncü ülkelerin daha

etkin bir şekilde dâhil ederek göç politikasının çok taraflı olarak yönlendirmesidir (Malkara, 2017:89).

3. ARAP BAHARI SONRASI AB'İN GÖÇ POLİTİKALARI

2011 yılında patlak veren ve ilk başlarda AB tarafından fazla ciddiye alınmayan Arap Baharı, olayların Suriye, Libya ve Yemen gibi ülkelerde domino etkisi göstererek iç savaş boyutuna ulaşmasıyla birlikte AB tarafından ciddi bir güvenlik tehdidi olarak algılanmaya başlamıştır. Özellikle Avrupa'da terör örgütlerinin artan faaliyetleri ve göç sorunu Avrupa Birliği'nin dış politika gündemini belirleyen yüksek öncelikli konular haline gelmiştir. Eurobarometer tarafından 2016 yılının sonlarına doğru yayımlanan bir rapora göre, AB'nin karşı karşıya kaldığı en önemli güvenlik meselelerinin başında göç (%45) ve terörizm (%32) gelmektedir (İKV, 2016). Dolayısıyla göç konusu Avrupa kamuoyunda ciddi bir güvenlik endişesi yaratmakta ve en başta çözülmesi gereken sorunlardan birisi olarak düşünülmektedir (İKV, 2016).

Arap Baharı sonrasında Suriye ve diğer ülkelerde görülen iç savaş ve göç sorunu günümüz uluslararası arenasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu noktada göçün olumsuz sonuçlarından Avrupa Birliği sınırları bir hayli etkilenmiştir. Avrupa Birliği dış politikasının önemli stratejilerinden biri olan ve 2004 yılında faaliyete geçen Avrupa Komşuluk Politikası özellikle Birlik dışında yer alan ülkelerle iyi ilişkiler geliştirmeyi amaçlansa da, bu politikada kullanılan söylemler Arap Baharı sürecinde yaşananlardan etkilenmiş ve farklı bir seyir almıştır (Ünal, 2017:157).

Komşuluk Politikası'nın amacı, birlik ve komşuları arasında demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve dayanışma gibi olgulara dayalı ortak çıkar ve değerler oluşturmaktadır. Bu politika aktörler arasındaki ilişkinin sadece "AB değerlerine" değil aynı zamanda ekonomik ve sosyal alanda da AB standart ve hukukuna dayalı olmasını hedeflemiştir. Fakat Arap Baharı sonrası AB'nin bu değerlere uzak bir politika izlediğini söylemek mümkündür. Bu çerçevede güney komşularında yaşanan gelişmeler sonrası AB, Komşuluk Politikası'nda birtakım değişikliklere gitme kararı almıştır. Bu doğrultuda, 2011 yılında "Demokrasi ve Refah Paylaşımı için Ortaklık" bildirgesi çerçevesinde "*farklılaştırılmış yaklaşım*" kararı alınmış, bölgedeki ülkelerin hiçbirinin aynı olmadığı ve bu ülkelere kendi özellikleri doğrultusunda davranılması gerektiği vurgulanmıştır (European Commission, 2011: 2-3). Söz konusu belgede; terörizm ve düzensiz göçle mücadele, insan kaçakçılığı ile mücadele, öğrenci, araştırmacı ve iş adamı değişimi gibi programlar çerçevesinde yasal göçün teşvik edilmesi gibi konular yer almıştır (European Commission, 2011: 7).

Farklılaştırılmış yaklaşım çerçevesinde her ülkenin farklı özelliklerinin olması itibarıyla, sığınmacılar konusunda da AB içindeki ülkeler farklı adımlar atma kararı almıştır. Dış sınırların güvence altına alınması ve üçüncü ülkelerle işbirliği yapılması konularında önemli adımlar atılsa da, AB ortak bir sığınma politikası oluşturmak konusunda kendi arasında konsensüs

sağlayamamıştır. Örneğin 2017 yılında Macaristan'ın, Ortadoğu'dan gelen sığınmacı akınına önlemek için Sırbistan sınırına 155 km uzunluğunda tel örgü çekme girişimleri, bazı Avrupa ülkelerinin sığınmacı sorununa karşı katı duruşunu göstermektedir.

Yine son dönemlerde, özellikle eski Doğu Bloku ülkeleri olarak adlandırılan Çek ve Slovakya gibi üye ülkelerin, AB İçişleri Bakanlığı Konseyi tarafından sığınmacılara yönelik düşünülen kota sistemini ve adil mülteci paylaşımı fikrini reddetmeleri, AB içinde sığınmacılar konusunda ortak bir politika olmadığını, ülkelerin bu konuda bireysel olarak hareket ettiğini göstermektedir (Yılmaz ve Zeren, 2018: 810).

Genellikle Yunanistan üzerinden gerçekleşen Suriyeli göçü, Avrupa içlerine kadar ilerlemeye başlayınca AB üyesi ülkeler arasında mülteci krizine yönelik uzlaşmazlıklar doğmaya başlamıştır. Özellikle 2015 yılında Avrupa'da terör olaylarının artmasıyla birlikte Suriyeliler konusundaki ciddi bir kaygı oluşmuş, bu durum AB içindeki ülkeleri harekete geçirmiştir. Bu durum üzerine AB Komisyonu tarafından göç stratejisi belgesiyle birlikte AB'nin dış sınırları güvence altına alınarak, gerek yasadışı göç akınlarının azaltılması, gerekse göçün yönetimi konusunda üçüncü ülkelerle işbirliğinin artırılması amaçlanmıştır, Türkiye'nin transit ülke olarak kullanılması nedeniyle yoğun Suriyeli göçüne maruz kalınması sonucunda Türkiye ile Geri Kabul Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma çerçevesinde özellikle Suriyelilerin Avrupa'ya geçişlerinde Türkiye'nin transit konumunun sona erdirilmesi hedeflenerek Ege Denizi'ndeki göçmen ölümlerinin durdurulması ve insan kaçakçılığının önüne geçilmesi planlanmıştır (GAV, 2019). Her ne kadar söz konusu amaç insani olarak görülse de, Avrupa'nın asıl amacının Ortadoğu'dan göçmen yükünü üzerinden atıp popülasyonundaki artışı önlemek ve aralarında niteliksiz olarak sayılabilecek göçmenleri coğrafyasından uzak tutarak kendi refah koşullarını, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısını bozmayarak öz kimliğini korumaktır. Bu bağlamda Avrupa'nın ırk ayrımı yapmakta olduğunu, kendi iç güvenliğini ve huzurunu bozmamak adına 3.dünya ülkelerinden gelen ve potansiyel tehdit gözüyle baktığı göçmenlere sınırlarını kapattığını ve göçe karşı sert bir tutum izlediğini söylemek mümkündür.

Oxford Üniversitesi tarafından yayımlanan bir rapora göre, AB'nin mülteci krizine kalıcı bir çözüm bulma yolundaki çabaları sonuçsuz kalmakta, Brüksel insani ve ahlaki değerleri bir tarafa bırakarak yalnızca nicelik olarak göçmen sayısını düşürmeye odaklanmaktadır (Euronews, 2018). Birleşmiş Milletler Yüksek Mülteciler Komiserliği (BMKMK) ile ve Uluslararası Göç Örgütü'nün verdiği rakamların analizinin yapıldığı raporda, sivil toplum kuruluşları ve kurtarma gemilerinin göçmenlere karşı insani yardım ve kurtarma çalışmalarının engellendiği Haziran ve Temmuz ayında Avrupa'ya kaçmaya çalışırken denizde boğularak yaşamını yitirenlerin sayısında ciddi bir artışın olduğu vurgulanmıştır. Haziran 2018'de ölü sayısını 451 olarak gösteren rapor, AB'nin yaşanan can kayıplarını görmezden gelip yalnızca sınırlarını kapatarak göçmen sorununu çözmeyi düşündüğünü ifade etmiştir. Dolayısıyla ahlaki ve insani sonuçlardan bağımsız bir tutum izleyen, bireyi öne çıkaran liberal değerlerden uzak, düzensiz göçü sınırlandırmak isteyen bir AB vardır (Euronews, 2018).

Ahlaki değerler yalnızca AB bazında değil, tek tek ülkeler bazında da görmezden gelinmektedir. Örneğin, İtalya'nın aşırı sağcı göç karşıtı İçişleri Bakanı Matteo Salvini, Akdeniz'de göçmenlere insani yardım yapan kuruluşları ve gemileri insan kaçakçılığına destek vermekle suçlayarak, göçmen taşıyan gemilerin ülkeye girişlerini yasaklamıştır (BBC, 2019).

Kuzey Afrika bölgesinde Libya'da bir süredir devam eden çatışmalar ve süregelen istikrarsızlıklar, Avrupa hükümetleri için ciddi sorunlar doğurmaktadır. General Halife Hafter'in kontrolündeki, kendini "Libya Ulusal Ordusu" olarak adlandıran silahlı gruplar, ülkenin BM tarafından yasal olarak tanınmış Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin bulunduğu Trablus şehrine saldırmaktadırlar. Bu istikrarsızlık sonucunda Libya'da mahsur kalan birçok sivil olmakla birlikte, gruplar arasında yaşanan silahlı çatışmalar halka korku vermekte, insanlar işkencelere maruz kalmakta, bölgedeki güven ortamını bozulmaktadır. Libya, Akdeniz üzerinden Avrupa kıyılarına ulaşmak için yüz binlerce mültecinin yola çıktıkları bölgedir ve bu bölgedeki çatışmalar, birçok sivilin kendi ülkesini terk edip deniz yolu ile Avrupa'ya kaçmasına ve Avrupa ülkelerine sığınmak istemesine yol açacaktır (Utaybi, 2019).

AB her seferinde yapılan anlaşmaların ve güvenlik odaklı atılan adımların her ne kadar dış sınırlardan terörist geçişlerin önlemek ve içeride olası bir terör saldırısını engellemek üzere planlandığını belirtse de, bu durum masum sivil göçmenlerin de geçişlerini önemli ölçüde etkilemiştir. Bu bağlamda AB sınır yönetim kurallarının değiştirilmesi, Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı'nın güçlendirilmesi, Schengen ve vize bilgi sistemlerindeki yapılan değişiklikler gibi uygulamalar, göçmenlerin Avrupa'ya girişini ciddi anlamda azaltmıştır. Atılan bu adımlarla, özellikle göçmen kaçakçılığı hususunda başarı elde edilmiş olsa da, yalnızca 2019 yılında denizler üzerinden Avrupa'ya ulaşmak için hayatlarını riske atan 15 bin göçmenin varlığı, göçmen akınının halen devam ettiğini göstermektedir (GAV, 2019).

AB'nin yaşanan göç krizine yönelik tepkisi bölünme süreci olarak görülmektedir. Bir başka ifadeyle üye ülkeler değişim hareketlerine sessiz kalırlarken göç ve mülteci krizinin nasıl yönetileceği konusunda mutabakata varamamış, farklı sesler ortaya çıkmıştır. Bölgede yaşanan demokratik geçiş süreci, AB'nin bölgede "sürdürülebilir istikrar" sağlayıcı rolünü oynamasını engellemiştir. Kısacası AB, Ortadoğu'nun yeniden oluşan jeopolitik konumunda kendisinin nasıl bir pozisyon aldığını net olarak ortaya koyamamıştır (Behr, 2012: 87).

SONUÇ

Avrupa'nın temelleri insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü gibi değerler üzerine kurulsa da, son 20 yıldır AB'nin göç konusunda bu değerleriyle çelişkili bir tutum izlediği söylenebilir. 2000'li yılların başlarında özellikle terör olaylarının artmasıyla birlikte AB, düzensiz göç konusunda bazı adımlar atma kararı almıştır. Bu çerçevede sınır denetimlerinin sıklaştırılması, ortak vize politikası geliştirilmesi, kolluk kuvvetlerinin güvenliğinin sağlanması noktasında daha sık devreye sokulması³, ülkelerle işbirliğinin artırılması ve göçün yoğun olarak geldiği ülkeler ile geri kabul anlaşmalarının imzalanması gibi konularda radikal adımlar atılmıştır. Bu atılan adımlar, Avrupa'ya göçmenlerden ve potansiyel tehdit olarak görülen yabancılardan izole bir şekilde kendi içine kapanan, sınırlarını dışarıya kapatan ve güvenlik duvarları ile çevrili “Kale Avrupası” imajını kazandırmıştır.

Arap Baharı'nın başlangıcından sonraki süreçte ise 2011 yılından itibaren Ortadoğu ve Afrika'dan yoğun bir kitlesel göç dalgasına maruz kalan Avrupa, popülasyon artışını engellemek, özellikle niteliksiz göçmenlerin AB'nin güvenliğini ve refahını tehdit etmesinin önüne geçmek ve Avrupalılık kimliğini korumak amacıyla göçmenleri sınırları içerisinde kabul etmeyerek hümanist çizgisinden sapmıştır. Bu tarihten sonra “farklılaştırılmış yaklaşım” bağlamında her ülkenin birbiriyle aynı olmadığına ve bu ülkelere kendi öz değerleri doğrultusunda davranılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla Arap Baharı sonrası göçmenlere karşı AB içinde “tek seslilik” sağlanamamış, Macaristan, Çek ve Slovakya gibi üye ülkeler AB tarafından önerilen sığınmacıların üye ülkeler arasında zorunlu paylaşımını öngören kota sistemini ve adil mülteci paylaşım fikrini reddederek sınırlarına tel örgüler çekmişlerdir.

Sığınmacılara yönelik geliştirilen bu dışlayıcı tutum, Avrupa'nın vicdani ve insani değerleri ikinci plana attığını, kuruluş ilkelerinden olan “demokrasi, etik, insan haklarına saygı” gibi değerlerle bağdaşmayan bir politika izlediğini, dış sınırlarını korumak için kaleler inşa eden izole bir kıta haline geldiğini, ayrıca bütünleşmeden uzak bir görüntü çizdiğini göstermektedir. Özellikle AB'nin 2000'li yılların başında çizilen “Kale Avrupası” imajına Arap Baharı sonrasında bir de “farklılaştırılmış yaklaşım” çerçevesinde her ülkenin kendi sınır güvenliği adına karar verebilmesi serbestisinin eklenmesi, AB'nin “birlikte hareket etme” olgusuna zarar verdiği gibi; Birliği güvenlik odaklı, evrensel misafirliği hiçe sayan ve ulusal çıkarlarını gözetten bir çizgiye getirmiştir. Son yıllarda Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de kalması ve ihtiyaçlarının karşılanması için Türkiye Devleti'ne AB tarafından sağlanan fonlar ve sığınmacıların geldikleri ülkelere veya 3. ülkelere geri gönderilme çabaları, AB'nin çıkarlarını ahlaki değerlerden üstte tuttuğunu kanıtlamaktadır. Sonuç olarak AB üye devletleri, göçmenlere elini uzatmak ve onları korumak yerine, göçmenleri dışlayıcı, içe dönük ve güvenlik odaklı bir politika izlemekte, bu minvalde evrensel insani değerleri ikinci plana atmaktadır.

KAYNAKÇA

- BBC Türkçe (2019). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47004788>. (Erişim: 05.06.2019).
- BEHR, T. (2012). “The European Union’s Mediterranean Policies after the Arab Spring: Can the Leopard Change its Spots?”, *Amsterdam Law Forum*. 4(2): 76-88.
- BENHABIB, S. (2014). *Ötekilerin Hakları: Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- DERRIDA, J. (2012). *Pera Peras Poros: Jacques Derrida ile Birlikte Disiplinlerarası Çalışma*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- ELMAS Y., Fatma (2016). Avrupa 'KapıDuvar': Göç Yaklaşımında Söylem-Eylem Tutarsızlığı. *International Strategic Research Organization (USAK)*.
- EURONEWS (2018). <https://tr.euronews.com/2018/09/11/sinir-kriminolojisi-raporu-ab-nin-goc-politikasi-yasal-insani-ve-ahlaki-degerlerden-yoksun>. (Erişim: 02.08.2019).
- EUROPEAN COMMISSION (2011). “A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean”, COM, 200 final, 2-3.
- GAV(2019).<https://www.gocvakfi.org/2019/07/08/junckerin-goc-mirasi/>.(Erişim: 04.05.2019)
- İKV (2016). <https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=1716>. (Erişim: 06.05.2019).
- LORTOĞLU, C. (2017). Suriyeli Mültecilerin “Misafir” Olma Haline Misafirperverlik Hukuku ve Etiği Açısından Bakış. *İnsan ve İnsan Dergisi*.4(11): 54-80.
- MALKARA, F. (2017). *Arap Baharı Sonrası Akdeniz’de Yaşanan Göçün Avrupa Birliği Kapsamında Güvenlik Boyutu ve Uluslararası Hukuk Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SEVER, H. ve SEVER M. (2013). Avrupa Birliği ve Türkiye Ekseninde Yasadışı Göç ve İltica Paradoksu: Domino Etkisi Sonrası Yaşananlar. *Polis Bilimleri Dergisi*.15 (2):94.
- Strategy Paper on Immigration and Asylum Policy, from the Austrian Council Presidency to the K4 Committee, op. cit.,prg. 21.
- ŞEN, Y. F., ve ÖZKORUL, G. (2016). Türkiye–Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme. *Göç Araştırmaları Dergisi*. (4): 86-119.

UTAYBI, A. (2019). <https://aawsat.com/turkish/home/article/1668566/abdullah-utaybi/%E2%80%8Blibya-ve-devletin-geri-%20d%C3%B6n%C3%BC%59F%C3%BCn%C3%BCn-ilk-belirtileri>. (Erişim:04.08.2019).

ÜNAL, M. C. (2017). Arap Baharı Sonrası Avrupa Komşuluk Politikasının Geleceği. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. 16(2): 147-170.

YILMAZ, E. A ve ZEREN, H. E. (2018). *Arap Baharı Sonrası Avrupa Birliği'nin Güvenlik Odaklı Göç Politikaları*. IV. International Caucasus-Central Asia Foreign Trade and Logistics Congress Proceeding Book. 813-818